

на рынке. В проектах правового закрепления понятия кластера *данная корпоративная структура рассматривается как созданная преимущественно административным методом без учета характера базовой рыночной продукции, которая является стержнем формирования любого кластера.*

Что касается рыночной сущности *технологических платформ*, то здесь основой является стержневое предприятие, которое озабочено проблемой диверсификации своей продукции и поиском новых отраслевых или территориальных рынков. В определениях технологических платформ, которые появляются в проектах некоторых отечественных нормативных актов, их содержание базируется на определениях, которые были даны в рамочных программах ЕС по исследованиям (РП-6 и РП-7). Реализация таких технологических платформ требует как минимум 10 лет подготовительной работы и поэтому в программе Горизонт-2020 о них уже не говорят.

Соловьев Вячеслав Павлович – зам. директора Института исследований научно-технического потенциала и истории науки им. Г. М. Доброва НАН Украины

Л. С. Шевченко

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

В економіці України домінує ресурсна модель без високотехнологічного виробництва. Вчені відзначають «інноваційний застій» та «інноваційну паузу». Мають місце численні проблеми розвитку національної інноваційної системи.

По-перше, нинішня економіка України має риси економіки воєнного часу. Національні ресурси України значною мірою переорієнтовано на забезпечення воєнних потреб, а особлива увага в інноваційній сфері приділяється оборонно-промислому комплексу (ОПК). Світова практика свідчить, що в разі не проведення щорічної заміни 4–5% існуючого парку озброєнь збройні сили поступово деградуєть. Тому в 2015 р. в Україні на сектор безпеки буде спрямовано майже 80 млрд грн, або

приблизно 16% загальних витрат бюджету України і близько 5% ВВП України [1; 2]. Тим часом ОПК має значні проблеми з організації інноваційної діяльності. Серед них: 1) постійне скорочення фінансування інфраструктури та науково-дослідних робіт у галузі; 2) зростаюче технологічне відставання галузі від провідних країн світу: фізичне зношення основних фондів ОПК становить понад 70%; коефіцієнт оновлення основних виробничих фондів дуже низький і не перевищує 2,5% на рік; 3) невдале багаторазове реформування органів управління ОПК [3].

По-друге, організації «цивільної» наукової сфери недостатньо взаємодіють між собою. Зберігається протиставлення ВНЗ і науково-дослідницьких академічних установ. Представники університетської науки стверджують, що нинішні університети є майже замкненою системою і можуть забезпечувати повний цикл створення інновації. Натомість багато працівників НДІ та академічної науки категорично не згодні з роллю ВНЗ як центрів інноваційного розвитку. Головне призначення останніх вони вбачають у підготовці фахівців. Відсутня й зацікавленість бізнесу у підтримці науково-дослідних робіт, що виконуються університетськими вченими, та реалізації їх результатів у підприємницькій діяльності.

По-третє, має місце невизначеність юридичного статусу інноваційно-активних та інноваційних підприємств. У методологічних положеннях зі статистики інноваційної діяльності, виданих Державною службою статистики України, записано: «Інноваційно-активне підприємство – підприємство, що в період обстеження займалося діяльністю, пов'язаною зі створенням інновацій, незалежно від того, чи привела така діяльність до реального впровадження інновацій». А «інноваційне підприємство (організація) – юридична особа, що впроваджувала будь-яку інновацію за визначений період часу» [4]. Однак у ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» законодавець визначив поняття «інноваційне підприємство» по-іншому: «Інноваційне підприємство (інноваційний центр, технопарк, технополіс, інноваційний бізнес-інкубатор тощо) – підприємство (об'єднання підприємств), що розробляє, виробляє і реалізує інноваційні продукти і (або) продукцію чи послуги, обсяг яких у грошовому вимірі перевищує 70 відсотків його загального обсягу продукції і (або) послуг». У статті 16 цього ж Закону занотовано: «Інноваційним підприємством визнається підприємство (об'єднання підприємств) будь-якої форми власності, якщо більше ніж 70 відсотків обсягу його про-

дукції (у грошовому вимірі) за звітний податковий період є інноваційні продукти і (або) інноваційна продукція» [5]. Але Законом не передбачено реєстрацію інноваційних підприємств. Тобто статус інноваційного для підприємства є «плаваючим»: який-небудь період часу підприємство може мати цей статус (якщо понад 70% обсягу його продукції є інноваційною), а який-небудь період часу може і не мати [6]. Такий статус надається Державною фіскальною службою України на підставі даних, що надходять від суб'єктів інноваційної діяльності.

На жаль, статистики інноваційних підприємств в Україні немає. Можна лише констатувати низький рівень інноваційної активності підприємств. За даними Державної служби статистики України, у 2014 р. в промисловості України було 1609 інноваційно активних підприємств (16,1% обстежених промислових підприємств). Ними впроваджено 614 нових технологічних процесів, освоєно виробництво 3661 інноваційних видів продукції. Проте питома вага реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції постійно знижується і в 2014 р. склала всього 2,5%. Значна кількість підприємств реалізовувала продукцію, яка була новою виключно для підприємства.

По-четверте, недостатньо розробленими є механізми функціонування спеціалізованих інноваційних організацій та установ інноваційної інфраструктури. Дослідники звертають увагу на брак законодавчого забезпечення діяльності технополісів; відсутність механізмів залучення недержавних коштів на інноваційний розвиток; не розробленість інфраструктури страхування інноваційної діяльності. Як результат – пропонується створення нових інфраструктурних інститутів, таких як спеціальні компанії з управління інтелектуальними активами або інноваційний провайдинг, які теж не мають достатнього організаційно-правового підкріплення.

По-п'яте, фінансування інноваційної діяльності має значні вади. За даними Державної служби статистики України, фінансування інноваційної діяльності в країні відбувається переважно за рахунок власних коштів підприємств (72,9%), частка державного фінансування – усього 0,25%; частка іноземних інвесторів ледь перевищує 13%. Як результат – навіть великі компанії не можуть профінансувати весь інноваційний цикл і шукають партнерів по коопераційних зв'язках та створюють інноваційні альянси з інноваційними компаніями, науково-дослідними установами або університетами. Роль банківських, комерційних і бюджетних креди-

тів невелика. Банки не хочуть брати на себе ризики, притаманні інноваційній сфері, орієнтуючись на короткострокове кредитування клієнтів. Крім того, висока частка запозичених коштів робить підприємство вразливим до кон'юнктури фінансового сектору і зовнішньої кон'юнктури.

Натомість у зарубіжних країнах активно використовуються: зовнішні запозичення, міжнародні кредити; кошти інноваційних фондів, технопарків, технополісів; інвестиційні ресурси інвестиційних компаній-резидентів, у тому числі пайових інвестиційних фондів; інвестиційні ресурси страхових компаній-резидентів; бюджетні і цільові кредити; податковий кредит; фінансовий лізинг; венчурне фінансування (із спеціально створеного венчурного інноваційного фонду у формі некомерційної організації за участю державного капіталу) та інші джерела фінансування.

ЛІТЕРАТУРА

1. «Убитая» промышленность и расходы на войну: названы главные угрозы для экономики Украины [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.segodnya.ua/economics/ubitaya-promyshlennost-i-rashody-na-voynu-nazvany-glavnye-ugrozy-dlya-ekonomiki-ukrainy-621109.html>.
2. Украина рекордными темпами теряет инвестиции (Официальный доклад) [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.segodnya.ua/economics/enews/ukraina-rekordnymi-tempami-teryaet-investicii-oficialnyy-doklad-621047.html>.
3. Волович О. Український ОПК в умовах «гібридної війни» з Росією [Електронний ресурс] / О. Волович. – Режим доступа: <http://bintel.com.ua/uk/article/opk1>.
4. Методологічні положення зі статистики інноваційної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2013/03/metod.zip.
5. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002р №40-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>.
6. Бірюков О. В. Інноваційні та інноваційно-активні підприємства: спільні та відмінні ознаки [Електронний ресурс] // Економіка, менеджмент, підприємництво. – 2013. – № 25 (II). – С. 169–176 // Режим доступа: [file:///C:/Documents%20and%20Settings/Admin/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/estepi_2013_25\(2\)_21.pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/Admin/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/estepi_2013_25(2)_21.pdf).

Шевченко Людмила Степанівна – доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри економічної теорії Національного юридичного університету

ім. Ярослава Мудрого